

ต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกถั่วลิสง

การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกถั่วลิสงในบทนี้ ใช้ข้อมูลจากการสำรวจของฝ่ายเศรษฐกิจการผลิตพืช สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทั้งนี้จะได้ศึกษาถึงต้นทุนการปลูกถั่วลิสงในแต่ละภาค ของประเทศไทย และวิเคราะห์ต่อไปถึงผลตอบแทนจากการปลูกถั่วลิสง เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์การปลูกถั่วลิสงในปัจจุบันและแนวโน้มการปลูกถั่วลิสงในอนาคต หากเกษตรกรได้รับผลตอบแทนจากการปลูกถั่วลิสงในเกณฑ์ที่น่าพอใจ เกษตรกรย่อมต้องการดำเนินการปลูกถั่วลิสงต่อไปหรือขยายการปลูกให้มากขึ้นกว่าเดิม การส่งเสริมการปลูกถั่วลิสงตามเป้าหมายก็จะบรรลุผล ในปัจจุบันผลผลิตที่ได้จากการปลูกถั่วลิสงไม่เพียงพอ กับความต้องการ ทำให้ราคาถั่วลิสงที่โรงงานรับซื้ออยู่ในระดับสูง มีการกักตุนและเก็งกำไร ราคาถั่วลิสงจึงมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่เสมอ ฉะนั้น หากในอนาคตการปลูกถั่วลิสงมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นและต้นทุนการปลูกถั่วลิสงต่อกิโลกรัมลดต่ำลง จะมีผลให้อุตสาหกรรมการผลิตน้ำมันพืชจากถั่วลิสงขยายตัวมากขึ้นด้วย

ต้นทุนการปลูกถั่วลิสง

1. ลักษณะต้นทุนการปลูกถั่วลิสง

ข้อมูลต้นทุนการปลูกถั่วลิสงที่ใช้ในการวิเคราะห์นี้ได้มาจากการรวบรวมข้อมูลค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของฟาร์มเกษตรกรในแต่ละแหล่งการเพาะปลูกที่สำคัญ แล้วนำมาคำนวณต้นทุนเฉลี่ยเป็นรายภาคและเฉลี่ยทั้งประเทศโดยวิธีการถ่วงน้ำหนักตามเนื้อที่ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ต้นทุนการปลูกถั่วลิสงที่ถูกต้องยิ่งขึ้น ต้นทุนการปลูกถั่วลิสงสามารถแยกประเภทได้ดังนี้

1.1 ต้นทุนแปรได้ เป็นต้นทุนที่เพิ่มลดโดยมีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับการปลูก นับตั้งแต่ เริ่มปลูกถั่วลิสงจนกระทั่งเก็บเกี่ยวเสร็จ ต้นทุนแปรได้ต่อไร่จะคงที่ ค่าใช้จ่ายที่สดเป็นต้นทุนแปรได้ได้แก่

- ค่าปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช
- ค่าอุปกรณ์การเกษตร หมายถึงค่าอุปกรณ์ที่มีราคาต่อหน่วยไม่เกิน 100 บาท โดยถือว่าค่าใช้จ่ายในปีเดียว เช่น มีด จอบ เสียม

- ค่าเสียโอกาสของเงินทุน คิดจากค่าใช้จ่ายแปรได้ที่เป็นเงินสด¹ และไม่เป็นเงินสด² รวมกัน โดยประเมินในอัตราร้อยละ 12 ต่อปีตามอัตราดอกเบี้ยเงินฝากธนาคาร และคิดตามอายุการปลูกถั่วลิสงคือ 5 เดือน

- ค่าแรงงาน ได้แก่ ค่าแรงงานโดยตรง แรงงานकुมส์ตัว และแรงงานคุมเครื่องจักร รวมทั้งค่าจ้างสัตว์และเครื่องจักรที่ใช้ในการเตรียมดิน เตรียมพันธุ์ ปลูก ตายหญ้า พรวนดินรดน้ำ ใส่ปุ๋ย พันยา เก็บเกี่ยว รวม มีด ทำความสะอาด จนกระทั่ง ตากแห้ง

การประเมินค่าแรงงานของตนเองและแรงงานแลกเปลี่ยนจะประเมินตามอัตราค่าจ้างแรงงานเป็นรายวัน (8 ชั่วโมง) ของเกษตรกรในท้องถิ่น ซึ่งอัตราทั่ว ๆ ไปเป็นดังนี้

- ภาคเหนือ อัตราค่าจ้างประมาณวันละ 30-40 บาท
- ภาคกลาง อัตราค่าจ้างประมาณวันละ 30-40 บาท
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อัตราค่าจ้างประมาณวันละ 25-30 บาท

1.2 ต้นทุนคงที่ เป็นต้นทุนที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะทำการปลูกถั่วลิสงหรือไม่ก็ตาม ค่าใช้จ่ายที่จัดเป็นต้นทุนคงที่ได้แก่

- ค่าใช้ที่ดิน คิดจากอัตราค่าเช่าที่ดินในท้องถิ่น ซึ่งรวมภาษีที่ดินด้วย และคิดตามระยะเวลาการปลูกพืช นอกจากนี้ยังคำนวณจากส่วนหนึ่งของการเช่าแบบจ่ายค่าเช่าในรูปของผลผลิตโดยการประเมินตามราคาผลผลิตที่เกษตรกรขายได้ในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

¹ ค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสด หมายถึงค่าใช้จ่ายของปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ที่เกษตรกรซื้อหรือเช่าทั้งที่เป็นเงินสด เงินเชื่อ หรือเป็นผลผลิต

² ค่าใช้จ่ายที่ไม่เป็นเงินสด หมายถึงค่าใช้จ่ายที่ได้จากการประเมินการใช้ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ของเกษตรกรเอง โดยถือตามราคาของสินค้าหรืออัตราค่าจ้างในท้องถิ่นนั้น เช่น แรงงานในครอบครัวและแรงงานแลกเปลี่ยน ค่าเมล็ดพันธุ์ของตนเอง ค่าใช้ที่ดิน ค่าเสียโอกาสของเงินลงทุน

- ค่าเสื่อมราคาเครื่องมืออุปกรณ์ทางการเกษตร ได้แก่ค่าเสื่อมราคา เครื่องมืออุปกรณ์ทางการเกษตรที่ใช้ในการปลูกพืชนั้น ๆ ซึ่งมีราคาต่อหน่วยเกิน 100 บาทโดยคิดค่าเสื่อมราคาตามวิธีเส้นตรง

2. ต้นทุนการผลิตถั่วลิสงในภาคต่าง ๆ

2.1 ภาคเหนือ มีเนื้อที่เพาะปลูก 369,366 ไร่ และมีผลผลิตทั้งหมด 76,021 ตัน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 56.13 และ 59.02 ของเนื้อที่เพาะปลูกและผลผลิตทั้งหมดของประเทศตามลำดับ¹

จากตารางที่ 3.1 จะเห็นได้ว่าการปลูกถั่วลิสงในภาคเหนือมีต้นทุนการปลูกเฉลี่ยต่อไร่ 1,227.61 บาท ซึ่งประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นเงินสด 536.43 บาท และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 691.18 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 43.70 และ 56.30 ของต้นทุนทั้งหมดตามลำดับ

ต้นทุนการปลูกถั่วลิสงนั้นแบ่งเป็นต้นทุนแปรได้ 1,141.55 บาท อันได้แก่ ค่าแรงงานเตรียมดินจนถึงเก็บเกี่ยว ค่าวัสดุและอื่น ๆ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 92.99 ของต้นทุนทั้งหมด ส่วนต้นทุนคงที่ ได้แก่ ค่าใช้ที่ดินและค่าเสื่อมราคาเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตรนั้น โดยเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 86.06 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 7.01 ของต้นทุนทั้งสิ้น

2.2 ภาคกลาง มีเนื้อที่เพาะปลูก 103,521 ไร่ และมีผลผลิตทั้งหมด 20,904 ตัน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 15.73 และ 16.23 ของเนื้อที่เพาะปลูกและผลผลิตทั้งหมดของประเทศตามลำดับ²

จากตารางที่ 3.2 จะเห็นได้ว่าการปลูกถั่วลิสงในภาคกลางมีต้นทุนการปลูกเฉลี่ยต่อไร่ 1,138.65 บาท ซึ่งประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นเงินสด 581.20 บาท และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 557.45 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 51.64 และ 48.96 ของต้นทุนทั้งหมดตามลำดับ

ต้นทุนการปลูกถั่วลิสงนั้นแบ่งเป็นต้นทุนแปรได้ 1,041.07 บาท อันได้แก่ ค่าแรงงานเตรียมดินจนถึงเก็บเกี่ยว ค่าวัสดุ และอื่น ๆ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 91.43 ของต้นทุนทั้งหมด ส่วนต้นทุนคงที่อันได้แก่ ค่าใช้ที่ดินและค่าเสื่อมราคาเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตรนั้น โดยเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 97.58 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 8.57 ของต้นทุนทั้งสิ้น

¹ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ศูนย์สถิติการเกษตร, สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2524/25, หน้า 60-61

² เรื่องเดียวกัน

ตารางที่ 3.1 ต้นทุนการปลูกข้าวสาลีปีเพาะปลูก 2523/24 ในภาคเหนือ

ต่อไร่

รายการ	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุนแปรได้	518.99	622.56	1,141.55
1. ค่าแรงเตรียมดินจนถึงเก็บเกี่ยว	382.02	419.00	801.02
1.1 ค่าแรงงานในการปลูก	257.15	233.59	490.74
เตรียมดิน	คน 24.63	49.94	74.57
สัตว์	5.65	18.41	24.06
เครื่องจักร	89.20	7.59	96.79
เตรียมพันธุ์	คน 4.16	16.39	20.55
ปลูก	คน 57.59	47.68	105.27
ปลูกซ่อม	คน 1.45	15.02	16.47
คานหว่านพรวนดิน	คน 68.50	58.43	126.93
ใส่ปุ๋ย	คน -	2.01	2.01
พ่นยาปราบศัตรูพืช	คน 4.10	5.61	9.71
เครื่องจักร	0.42	0.09	0.51
เปิดปิดน้ำเข้าออก	คน 1.45	6.92	8.37
เครื่องจักร	-	5.50	5.50
1.2 ค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยว	124.87	185.41	310.28
เก็บเกี่ยว	คน 62.45	75.62	138.07
รวมมัด	คน 4.52	17.96	22.48
ปลัด	คน 42.84	47.81	90.65
ขน	คน 4.35	12.56	16.91
สัตว์	4.43	9.91	14.34
เครื่องจักร	5.15	-	5.15
ค่าความเสียหายตก	คน 1.13	21.55	22.68
2. ค่าวัสดุ	136.22	149.20	285.42
ค่าเมล็ดพันธุ์	76.07	149.20	225.27
ค่าปุ๋ย-เคมีน้ำ	3.82	-	3.82
-เคมีเมล็ด	7.94	-	7.94
ค่าอุปกรณ์การเกษตร	8.84	-	8.84
ค่ายาปราบศัตรูพืช	33.35	-	33.35
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	6.20	-	6.20
3. อื่น ๆ	0.75	54.36	55.11
ค่าซ่อมแซมเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร	0.75	-	0.75
ค่าเสียโอกาสของเงินลงทุน	-	54.36	54.36
ต้นทุนคงที่	17.44	68.62	86.06
ค่าใช้ที่ดิน	17.44	66.94	84.38
ค่าเสื่อมราคาเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร	-	1.68	1.68
ต้นทุนต่อไร่	536.43	691.18	1,227.61

ที่มา: กรมเศรษฐกิจการเกษตร

ตารางที่ 3.2 ต้นทุนการปลูกข้าวสีม่วงเฉพาะปลูก 2523/24 ในภาคกลาง

ต่อไร่

รายการ	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุนแปรได้	562.12	478.95	1,041.07
1. ค่าแรงงานเตรียมดินจนถึงเก็บเกี่ยว	364.55	307.09	691.64
1.1 ค่าแรงงานในการปลูก	234.82	165.43	400.25
เตรียมดิน	คน	15.26	24.50
สัตว์	10.67	29.91	40.58
เครื่องจักร	92.31	9.57	101.88
เตรียมพันธุ์	คน	-	13.63
ปลูก	คน	37.81	2.50
ปลูกซ่อม	คน	-	-
ตายหน้าพรวนดิน	คน	71.81	62.97
ใส่ปุ๋ย	คน	1.24	3.89
ห่มยาปราบศัตรูพืช	คน	5.66	16.63
เครื่องจักร	-	-	-
เปิดปิดน้ำเข้าออก	คน	-	0.11
เครื่องจักร	-	1.72	1.72
1.2 ค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยว	129.73	141.66	271.39
เก็บเกี่ยว	คน	65.17	58.35
รวมมัด	คน	0.04	12.37
ปลิด	คน	48.24	34.64
ขน	คน	0.58	15.31
สัตว์	-	1.41	1.41
เครื่องจักร	15.43	-	15.43
ค่าความล่าช้าตก	คน	0.27	19.58
2. ค่าวัสดุ	196.30	122.29	318.59
ค่าเมล็ดพันธุ์	97.96	122.29	220.25
ค่าปุ๋ย-คอก	0.69	-	0.69
-เคมีเม็ด	21.61	-	21.61
-เคมีน้ำ	20.80	-	20.80
ค่าอุปกรณ์การเกษตร	9.43	-	9.43
ค่าห่มยาปราบศัตรูพืช	39.67	-	39.67
น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	6.14	-	6.14
3. อื่น ๆ	1.27	49.57	50.84
ค่าซ่อมแซมเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร	1.27	-	1.27
ค่าเสียโอกาสของเงินทุน	-	49.57	49.57
ต้นทุนคงที่	19.08	78.50	97.58
ค่าใช้ที่ดิน	19.08	76.16	95.24
ค่าเสื่อมราคา เครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร	-	2.34	2.34
ต้นทุนต่อไร่	581.20	557.45	1,138.65

ที่มา: กรมเศรษฐกิจการเกษตร

2.3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่เพาะปลูก 151,310 ไร่ และมีผลผลิตทั้งหมด 24,824 ตัน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 22.99 และ 19.27 ของเนื้อที่เพาะปลูกและผลผลิตทั้งหมดของประเทศตามลำดับ¹

จากตารางที่ 3.3 จะเห็นได้ว่าการปลูกถั่วลิสงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีต้นทุนการปลูกเฉลี่ยต่อไร่ 1,218.56 บาท ซึ่งประกอบด้วยต้นทุนที่เป็นเงินสด 566.75 บาท และต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด 651.81 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 46.51 และ 53.49 ของต้นทุนทั้งหมดตามลำดับ

ต้นทุนการปลูกถั่วลิสงนั้นแบ่งเป็นต้นทุนผันแปร 1,120.67 บาท อันได้แก่ ค่าแรงงานเตรียมดิน จนถึง เก็บเกี่ยว ค่าวัสดุและอื่น ๆ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 91.97 ของต้นทุนทั้งหมด ส่วนต้นทุนคงที่อันได้แก่ ค่าไ้ที่ดินและค่าเสื่อมราคา เครื่องมืออุปกรณ์การเกษตรนั้น โดยเฉลี่ยต่อไร่เท่ากับ 97.89 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 8.03 ของต้นทุนทั้งสิ้น

จากการเปรียบเทียบต้นทุนการปลูกถั่วลิสงในสามภาคที่ทำกาปลูกในประเทศไทยในตารางที่ 3.4 จะเห็นว่าต้นทุนการปลูกเฉลี่ยต่อไร่ในแต่ละภาคต่างกันเล็กน้อยเท่านั้น ต้นทุนการปลูกเฉลี่ยต่อไร่ของภาคเหนือเท่ากับ 1,227.61 บาท ส่วนต้นทุนการปลูกเฉลี่ยต่อไร่ของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่ากับ 1,138.65 และ 1,218.56 บาทตามลำดับ จะเห็นได้ว่าต้นทุนการปลูกเฉลี่ยต่อไร่ของภาคกลางต่ำสุด ทั้งนี้เนื่องจากภาคกลางมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าแรงงานตั้งแต่เตรียมดินจนถึง เก็บเกี่ยวต่ำกว่าภาคอื่น ๆ

จากการเปรียบเทียบต้นทุนการปลูกต่อผลผลิตหนึ่งกิโลกรัมในภาคต่าง ๆ นั้นจะเห็นว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีต้นทุนการปลูกเฉลี่ยต่อกิโลกรัมเท่ากับ 6.81 บาท สูงกว่าภาคอื่น ๆ โดยภาคเหนือและภาคกลางมีต้นทุนการปลูกเฉลี่ยต่อกิโลกรัมเท่ากับ 5.96 และ 5.64 บาทตามลำดับ ซึ่งจากการเปรียบเทียบต้นทุนการปลูกเฉลี่ยต่อกิโลกรัมนี้ ทำให้ทราบว่าปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่ำกว่าภาคอื่น ๆ มาก โดยมีปริมาณผลผลิตเพียง 179 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่ภาคเหนือและภาคกลางมีปริมาณผลผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 206 กิโลกรัมและ 202 กิโลกรัมต่อไร่ตามลำดับ

¹ เรืองเดียวกัน

ตารางที่ 3.3 ต้นทุนการปลูกข้าวสีละ ๕ เพาะปลูก 2523/24 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อไร่

รายการ	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุนแปรได้	563.90	556.77	1,120.67
1. ค่าแรงงานเตรียมดินจนถึงเก็บเกี่ยว	394.37	404.03	798.40
1.1 ค่าแรงงานในการปลูก	254.45	236.61	491.06
เตรียมดิน	คน 15.41	57.15	72.56
สัตว์	23.43	29.29	52.72
เครื่องจักร	65.19	-	65.19
เตรียมพันธุ์	คน 1.96	5.11	0.07
ปลูก	คน 60.73	56.88	117.61
ปลูกซ่อม	คน -	-	-
คายน้ำพรุนดิน	คน 74.52	49.52	124.04
เครื่องจักร	6.26	-	6.26
ใส่ปุ๋ย	คน -	5.55	5.55
พ่นยาปราบศัตรูพืช	คน 0.59	7.68	12.77
เครื่องจักร	-	-	-
เปิดปิดน้ำเข้าออก	คน -	4.21	4.21
เครื่องจักร	1.86	21.22	23.08
1.2 ค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยว	139.92	167.42	307.34
เก็บเกี่ยว	คน 78.51	63.20	141.71
รวมมัด	คน 6.28	18.88	25.16
ปลิด	คน 49.14	50.41	99.55
ขน	คน 0.32	13.94	14.26
สัตว์	-	2.76	2.76
เครื่องจักร	5.67	-	5.67
ทำความสะอาด	คน -	18.23	18.23
2. ค่าวัสดุ	168.84	99.38	268.22
ค่าเมล็ดพันธุ์	107.71	99.38	207.10
ค่าปุ๋ย-คอก	-	-	-
-เคมีน้ำ	2.22	-	2.22
-เคมีเม็ด	18.07	-	18.07
ค่าอุปกรณ์การเกษตร	8.98	-	8.97
ค่ายาปราบศัตรูพืช	20.57	-	20.57
น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น	11.30	-	11.30
3. อื่น ๆ	0.69	53.36	54.05
ค่าซ่อมแซมเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร	0.69	-	0.69
ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	-	53.36	53.36
ต้นทุนคงที่	2.85	95.04	97.89
ค่าใช้จ่ายที่ดิน	2.85	92.72	95.75
ค่าเสื่อมราคาเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร	-	2.32	2.32
ต้นทุนต่อไร่	566.75	651.81	1,218.56

ที่มา: กรมเศรษฐกิจการเกษตร

ตารางที่ 3.4 เปรียบเทียบต้นทุนการปลูกข้าวสีลงในภาคต่าง ๆ ปีการเพาะปลูก 2523/24

ต่อไร่

รายการ		ภาคเหนือ	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	เฉลี่ย
ต้นทุนผันแปร		1,141.55	1,041.07	1,120.67	1,149.12
1. ค่าแรงงานเตรียมดินจนถึงเก็บเกี่ยว		801.02	671.64	798.40	806.82
1.1 ค่าแรงงานในการปลูก		490.74	400.25	491.06	480.06
เตรียมดิน	คน	74.57	39.76	72.56	60.92
	สัตว์	24.06	40.58	52.72	33.44
	เครื่องจักร	96.79	101.88	65.19	91.51
เตรียมพันธุ์	คน	20.55	13.63	0.07	16.43
ปลูก	คน	105.27	40.37	117.61	107.03
ปลูกซ่อม	คน	16.47	-	-	9.79
คานหว่านพรวนดิน	คน	126.93	134.78	124.04	127.56
	เครื่องจักร	-	-	6.26	1.50
ใส่ปุ๋ย	คน	2.01	5.13	5.55	3.68
พ่นยาปราบศัตรูพืช	คน	9.71	22.29	12.77	12.32
	เครื่องจักร	0.51	-	-	0.30
เปิดปิดน้ำเข้าออก	คน	8.37	0.11	4.21	5.97
	เครื่องจักร	5.50	1.82	23.08	9.59
1.2 ค่าแรงงานในการเก็บเกี่ยว		310.28	271.39	307.34	326.76
เก็บเกี่ยว	คน	138.07	123.52	141.71	136.66
รวมมัด	คน	22.48	12.41	25.16	43.75
ปลัด	คน	90.65	82.88	99.55	91.50
ขน	คน	16.91	15.89	14.26	16.10
	สัตว์	14.34	1.41	2.76	10.10
	เครื่องจักร	5.15	15.43	5.67	7.35
ค่าความสะอาด	คน	22.68	19.58	18.23	21.17
2. ค่าวัสดุ		285.42	318.59	268.22	286.77
ค่าเมล็ดพันธุ์		225.27	220.25	207.10	220.03
ค่าปุ๋ย - เคมีน้ำ		-	20.80	-	0.12
ปุ๋ยคอก		3.82	0.69	2.22	5.74
- เคมีเม็ด		7.94	21.61	18.07	12.93
ค่าอุปกรณ์การเกษตร		8.84	9.43	8.97	8.97
ค่ายาปราบศัตรูพืช		33.35	39.67	20.57	31.36
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น		6.20	6.14	11.30	7.62
3. อื่น ๆ		55.11	50.84	54.03	55.83
ค่าซ่อมแซมเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร		0.75	1.27	0.69	0.81
ค่าเสียโอกาสของเงินลงทุน		54.36	49.57	53.36	54.72
ต้นทุนคงที่		86.06	97.58	97.89	90.62
ค่าใช้ที่ดิน		84.38	95.24	95.75	74.45
ค่าเสื่อมราคา เครื่องมืออุปกรณ์การเกษตร		1.68	2.34	2.32	1.95
ต้นทุนต่อไร่		1,227.61	1,138.65	1,218.56	1,239.74
ผลผลิตต่อไร่		206	202	179	196
ต้นทุนทั้งหมดต่อกิโลกรัม		5.96	5.64	6.81	6.14

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการเกษตร

อาจสรุปได้ว่า ต้นทุนการปลูกถั่วลิสงเฉลี่ยต่อไร่ในภาคต่าง ๆ ไม่แตกต่างกันมาก แต่ปัจจัยที่ทำให้ต้นทุนการปลูกต่อผลผลิตหนึ่งกิโลกรัมสูงหรือต่ำกว่ากันนั้นได้แก่ ปริมาณผลผลิตต่อไร่ที่ได้ เพราะถ้าปริมาณผลผลิตต่อไร่มากจะทำให้ต้นทุนการปลูกต่อผลผลิตหนึ่งกิโลกรัมต่ำ แต่ถ้าปริมาณผลผลิตต่อไร่น้อยในขณะที่ต้นทุนการปลูกเท่าเดิมก็ย่อมมีผลทำให้ผลผลิตต่อหนึ่งกิโลกรัมมีราคาสูงไปด้วย

จากการเปรียบเทียบข้างต้นแสดงให้เห็นว่าต้นทุนการปลูกถั่วลิสงของประเทศไทยยังสูงอยู่ เพราะต้นทุนการปลูกถั่วของผลผลิตต่อกิโลกรัมที่ต่ำที่สุดเป็นของภาคกลางซึ่งมีปริมาณผลผลิตเพียง 16.23% ของผลผลิตทั้งประเทศ การลดต้นทุนถั่วลิสงโดยการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ในปัจจุบันให้สูงขึ้นจึงเป็นสิ่งที่ควรทำอย่างยิ่ง

ผลตอบแทนจากการปลูกถั่วลิสง

ภาคเหนือ ราคาที่เกษตรกรขายได้กิโลกรัมละ 7.87 บาท ผลผลิตทั้งหมดต่อไร่เท่ากับ 206 กิโลกรัม ฉะนั้นรายได้ทั้งหมดที่ได้รับจากการปลูกถั่วลิสง 1 ไร่เท่ากับ 1,621.22 บาท

ภาคกลาง ราคาที่เกษตรกรขายได้กิโลกรัมละ 7.40 ผลผลิตทั้งหมดต่อไร่เท่ากับ 202 กิโลกรัม ฉะนั้นรายได้ทั้งหมดที่ได้รับจากการปลูกถั่วลิสง 1 ไร่เท่ากับ 1,494.80 บาท

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ราคาที่เกษตรกรขายได้กิโลกรัมละ 7.81 บาท ผลผลิตทั้งหมดต่อไร่เท่ากับ 179 กิโลกรัม ฉะนั้นรายได้ทั้งหมดที่ได้รับจากการปลูกถั่วลิสง 1 ไร่เท่ากับ 1,397.99 บาท

1. ลักษณะการวิเคราะห์ผลตอบแทน

จะเห็นว่ารายได้จากการปลูกถั่วลิสงของเกษตรกรในแต่ละภาคแตกต่างกัน ซึ่งในการเปรียบเทียบผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับนั้นสามารถวิเคราะห์ได้ 2 กรณีคือ

1.1 วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Analysis) เป็นการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงอัตราผลตอบแทนจากการปลูกถั่วลิสง โดยคำนึงถึงต้นทุนการปลูกทั้งหมด ซึ่งรวมทั้งค่าใช้จ่ายที่จ่ายเป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด สูตรที่ใช้ในการคำนวณ ได้แก่

$$\text{อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนการปลูก} = \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{ต้นทุนการปลูก}} \times 100$$

$$\text{อัตรากำไรแปรได้ต่อต้นทุนการปลูก} = \frac{\text{กำไรแปรได้}}{\text{ต้นทุนการปลูก}} \times 100$$

1.2 วิเคราะห์ในเชิงจัดการฟาร์ม¹ (Farming Analysis) เป็นการวิเคราะห์อัตราผลตอบแทนโดยคำนึงถึงรายได้เฉพาะในส่วนที่สัมพันธ์กับต้นทุนที่ได้จ่ายไปจริงเพื่อพิจารณาให้เห็นถึงประสิทธิภาพการใช้จ่ายทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น แรงงานและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ หรือที่ดินที่เกษตรกรมีอยู่โดยไม่ต้องเสียค่าจ้างหรือค่าตอบแทน ดังนั้นจึงเน้นที่อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนที่ได้จ่ายไปจริง อันประกอบไปด้วยต้นทุนดังนี้

- ค่าใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตต่าง ๆ
- ค่าจ้างแรงงานทั้งคน สัตว์ และเครื่องจักร
- ค่าซ่อมอุปกรณ์การเกษตรและค่าเสื่อมราคา
- ค่าภาษีที่ดิน
- ค่าดอกเบี้ย
- ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ได้จ่ายจริง

สูตรที่ใช้ในการคำนวณได้แก่

$$\begin{aligned} \text{อัตรารายได้เหนือรายจ่ายที่แท้จริงต่อรายจ่ายที่แท้จริง} \\ = \frac{\text{รายได้เหนือรายจ่ายที่แท้จริงของเกษตรกร}}{\text{รายจ่ายที่แท้จริง}} \times 100 \end{aligned}$$

$$\text{รายได้เหนือรายจ่ายที่แท้จริงของเกษตรกร} = \text{รายได้ทั้งหมด} - \text{รายจ่ายที่แท้จริงของเกษตรกร}$$

¹Sung-Hwan and Yu-Kang Mao, Analysis of production costs and profitability of crops and livestock farming, ASPAC Food and Fertilizer Technology Center, 1979, P 2-4.

2. ผลตอบแทนจากการปลูกถั่วลิสงในแต่ละภาค

จากการเปรียบเทียบผลตอบแทนจากการปลูกถั่วลิสงในแต่ละภาคของประเทศไทย ตามตารางที่ 3.5 จะพบว่ารายได้ทั้งหมดต่อไร่ของเกษตรกรในภาคเหนือมากกว่าในภาคอื่น ๆ รายได้ทั้งหมดในภาคเหนือเท่ากับ 1,621.22 บาทต่อการปลูกถั่วลิสง 1 ไร่ ในขณะที่ในภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้นได้รับรายได้จากการปลูกถั่วลิสงไร่ละ 1,494.80 บาท และ 1,397.99 บาทตามลำดับ นอกจากนี้เกษตรกรในภาคเหนือยังมีกำไรสุทธิสูงกว่าในภาคอื่น ๆ ด้วย ทั้ง ๆ ที่ต้นทุนการปลูกต่อไร่ของภาคเหนือจะสูงกว่า ทั้งนี้เนื่องมาจากผลผลิตต่อไร่และราคา ที่เกษตรกรขายได้สูงกว่า จึงได้รับผลกำไรจากการขายมากกว่า การวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยใช้สูตรต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าอัตรากำไรแปรได้ต่อต้นทุนการปลูกในภาคเหนือและภาคกลางใกล้เคียงกันคือประมาณ 39% แต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออัตรากำไรแปรได้ต่อต้นทุนการผลิตเพียง 22.76% อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนการปลูกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ เช่นเดียวกันจะต่ำกว่าภาคอื่น ๆ โดยเท่ากับ 14.73% ในขณะที่อัตราผลตอบแทนในภาคเหนือและภาคกลางเท่ากับ 32.06% และ 31.28% ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาอัตรารายได้ต่อรายจ่ายที่แท้จริงแล้วภาคเหนือจะมีอัตรารายได้ต่อรายจ่ายที่แท้จริงสูงกว่าภาคอื่น ๆ มาก จะเห็นได้ว่าการปลูกถั่วลิสงในภาคเหนือให้ผลตอบแทนที่จริงจังมากกว่าการปลูกในภาคอื่น ๆ ในภาคเหนือจึงมีการปลูกถั่วลิสงกันอย่างแพร่หลาย และในปัจจุบันนี้ภาคเหนือก็เป็นแหล่งปลูกถั่วลิสงซึ่งให้ผลผลิตประมาณ 50% ของผลผลิตทั้งหมดของประเทศไทย

3. ผลตอบแทนจากการปลูกถั่วลิสง เปรียบเทียบกับพืชแข่งขันอื่น

ในการวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการปลูกถั่วลิสง นอกจากวิเคราะห์ในลักษณะเปรียบเทียบในแต่ละภาคแล้วได้นำเอาข้อมูลมาทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับพืชแข่งขันอื่นด้วย ในที่นี้จะเปรียบเทียบกับถั่วเหลือง เนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1. เป็นพืชที่มีฤดูกาลปลูกใกล้เคียงกัน
2. เป็นพืชที่เกษตรกรสามารถเลือกปลูกทดแทนกันได้
3. ถั่วเหลือง เป็นพืชน้ำมันที่กำลังมีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน
4. กรรมวิธีในการสกัดน้ำมันคล้ายคลึงกัน
5. น้ำมันที่สกัดได้จากเมล็ดถั่วลิสงและเมล็ดถั่วเหลืองมีคุณภาพใกล้เคียงกัน

ตารางที่ 3.5 ผลตอบแทนจากการปลูกข้าวสีลงในภาคต่าง ๆ ปีการเพาะปลูก 2523/24

รายการ	เฉลี่ย	เหนือ	กลาง	ตะวันออกเฉียงเหนือ
① ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/กก.)	7.89	7.87	7.40	7.81
② ผลผลิตต่อไร่ (กก.)	196	206	202	179
③ รายได้ทั้งหมด (บาท/ไร่) ①x②	1,526.84	1,621.22	1,494.8	1,397.99
④ ต้นทุนการปลูก (บาท)	1,239.74	1,227.61	1,138.65	1,218.56
⑤ ค่าไร่อุทริ (บาท) ③ - ④	287.10	393.61	356.15	179.43
⑥ ต้นทุนแปรได้ (บาท)	1,149.12	1,141.55	1,041.07	1,120.67
⑦ ค่าไรแปรได้ (บาท)	377.72	479.67	453.73	277.32
⑧ อัตราค่าไรแปรได้ต่อต้นทุนการปลูก (ร้อยละ) ⑦ / ⑥ x 100	30.47	39.07	39.85	22.76
⑨ อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนการปลูก (ร้อยละ) ⑤ / ④ x 100	23.15	32.06	31.28	14.73
⑩ รายจ่ายที่แท้จริง (บาท)	550.61	536.43	581.20	566.75
⑪ รายได้เหนือรายจ่ายที่แท้จริง (บาท) ③ - ⑩	976.23	1,084.79	913.60	831.24
⑫ อัตรารายได้เหนือรายจ่ายที่แท้จริงต่อรายจ่ายที่แท้จริง (ร้อยละ) ⑪ / ⑩ x 100	177.30	202.22	157.19	146.67

ที่มา: ① ② ④ ⑥ ⑩ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกถั่วเหลืองที่นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบนี้ เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการสำรวจต้นทุนการผลิตพืช ของฝ่ายเศรษฐกิจ การเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรกระทรวง ในปีการเพาะปลูก 2520/21-2523/24

จากการเปรียบเทียบอัตราผลตอบแทนจากการปลูกถั่วลิสงกับการปลูกถั่วเหลือง ในปี 2520/21-2523/24 ตามรายละเอียดการคำนวณในตารางที่ 3.6 จะเห็นได้ว่าเกษตรกรผู้ปลูกถั่วลิสงมีรายได้ทั้งหมดมากกว่าผู้ปลูกถั่วเหลือง ในปี 2520/21-2523/24 รายได้จากการปลูกถั่วลิสงต่อไร่เท่ากับ 833.59 990.09 973.76 และ 1,526.84 บาทตามลำดับ ในขณะที่รายได้จากการปลูกถั่วเหลืองในปีเดียวกันเท่ากับ 435.22 806.76 816.00 และ 880.11 บาทต่อไร่ตามลำดับ แต่ทั้งนี้การปลูกถั่วลิสงจะมีต้นทุนการปลูกต่อไร่สูงกว่าการปลูกถั่วเหลืองมาก ผลสรุปปรากฏว่ากำไรสุทธิจากการปลูกถั่วเหลืองในแต่ละปีสูงกว่าการปลูกถั่วลิสง อัตราผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับจะวิเคราะห์ได้จากตารางคำนวณในตารางที่ 3.6

การวิเคราะห์เชิงเศรษฐกิจ พบว่าการปลูกถั่วลิสงจะให้อัตรากำไรแปรได้ต่อต้นทุนการปลูกสูงกว่าการปลูกถั่วเหลือง ยกเว้นในปี 2522/23 ที่การปลูกถั่วเหลืองให้ผลตอบแทนสูงกว่า แต่เมื่อพิจารณาอัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนการปลูกจะเห็นว่า โดยมากแล้วการปลูกถั่วลิสงจะได้รับอัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนการปลูกต่ำกว่าการปลูกถั่วเหลือง การวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐกิจจึงยังไม่อาจกล่าวได้ว่า พืชใดที่ให้อัตราผลตอบแทนสูงกว่า

การวิเคราะห์เชิงจัดการฟาร์ม จะเห็นได้ว่าผู้ปลูกถั่วลิสงมีรายได้เหนือรายจ่ายที่แท้จริงมากกว่าการปลูกถั่วเหลืองในแต่ละปี โดยเกษตรกรมีรายได้เหนือรายจ่ายที่แท้จริงในปี 2520/21-2523-24 จากการปลูกถั่วลิสงเท่ากับ 615.61 760.88 501.91 และ 976.25 บาทต่อไร่ตามลำดับ คิดเป็นอัตรารายได้ต่อรายจ่ายที่แท้จริงเท่ากับ 282.42 263.09 106.37 และ 177.30% ตามลำดับ แต่รายได้เหนือรายจ่ายที่แท้จริงจากการปลูกถั่วเหลืองนั้นเพียง 184.36 585.61 464.33 และ 450.93 บาทต่อไร่ตามลำดับ คิดเป็นอัตรารายได้ต่อรายจ่ายที่แท้จริงเท่ากับ 73.49 264.80 132.00 และ 105.07 ตามลำดับ

ดังนั้นจากการวิเคราะห์เชิงจัดการฟาร์มซึ่งเป็นการวิเคราะห์โดยไม่คำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่แต่เน้นที่อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนที่ได้จ่ายไปจริงแล้ว การปลูกถั่วลิสงจะให้อัตราผลตอบแทนแก่เกษตรกรในอัตราที่น่าพอใจไม่น้อยกว่าพืชแข่งขันที่สำคัญอันได้แก่ถั่วเหลือง ซึ่งเป็นข้อที่น่าสังเกตได้ว่า ถั่วลิสงสามารถจะจัดเป็นพืชที่เหมาะสมแก่การส่งเสริมการปลูก เพื่อให้ปริมาณถั่วลิสงมากขึ้น

ตารางที่ 3.6 ผลตอบแทนจากการปลูกข้าวลิ้งเปรียบเทียบกับข้าวเหลือง ปีการเพาะปลูก 2520/21-2523/24

	2523/24		2522/23		2521/22		2520/21	
	ข้าวลิ้ง	ข้าวเหลือง	ข้าวลิ้ง	ข้าวเหลือง	ข้าวลิ้ง	ข้าวเหลือง	ข้าวลิ้ง	ข้าวเหลือง
① ราคาที่เกษตรกรขายได้ (บาท/กก.)	7.89	6.93	5.44	5.44	5.13	4.98	4.59	4.63
② ผลผลิตต่อไร่ (กก.)	196	127	179	150	193	162	181.61	94
③ รายได้ทั้งหมด (บาท/ไร่) ① x ②	1,526.84	880.11	973.76	816.00	990.09	806.76	833.59	435.22
④ ต้นทุนการปลูก (บาท)	1,239.74	843.64	1,080.65	675.63	919.64	562.01	808.37	490.79
⑤ กำไรสุทธิ (บาท) ③ - ④	287.10	36.47	106.89	140.37	70.45	244.75	25.22	55.57
⑥ ต้นทุนแปรได้ (บาท)	1,149.12	744.58	980.18	598.70	848.09	481.64	744.57	421.57
⑦ กำไรแปรได้ (บาท) ③ - ⑥	377.72	99.06	135.53	217.30	142.00	325.12	89.02	13.65
⑧ อัตรากำไรแปรได้ต่อต้นทุนการปลูก (ร้อยละ) ⑦/⑥ x 100	30.47	11.74	12.54	32.16	15.44	57.85	11.01	2.78
⑨ อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนการปลูก (ร้อยละ) ⑤/④ x 100	23.15	4.32	9.89	20.78	8.00	43.55	3.12	11.32
⑩ รายจ่ายที่แท้จริง (บาท)	550.61	429.18	471.85	351.67	289.21	221.15	217.98	250.86
⑪ รายได้เหนือรายจ่ายที่แท้จริง (บาท) ③ - ⑩	976.23	450.93	501.91	464.33	760.88	585.61	615.61	184.36
⑫ อัตรารายได้เหนือรายจ่ายที่แท้จริงต่อรายจ่ายที่แท้จริง ⑪ / ⑩ x 100	177.30	105.07	106.37	132.00	263.09	264.80	282.42	73.49

ที่มา: ① ② ④ ⑥ ⑩ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร